

Голові разової спеціалізованої вченої ради
Інституту держави і права імені В.М. Корецького
НАН України, доктору політичних наук, професору, провідному науковому
співробітнику відділу правових проблем політології
Горбатенку Володимиру Павловичу

ВІДГУК

**офіційного опонента – Науменко Ольги Михайлівни, кандидата
політичних наук, доцента кафедри
політичних технологій Київського національного економічного
університету імені Вадима Гетьмана
на дисертацію Дроботуна Дмитра Сергійовича «Медіафактор у
трансформації політичних еліт України», подану до захисту на здобуття
ступеня доктора філософії у галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
за спеціальністю 052 «Політологія»**

Актуальність теми дисертації. Перехід до інформаційного суспільства та широке використання інформаційно-комунікаційних технологій значно вплинули на перебіг політичних процесів та діяльність практично усіх політичних інститутів. Не стала винятком і політична еліта, яка в умовах демократії стає дедалі більш залежною від «четвертої влади», що має значний вплив на формування громадської думки та результати виборів. Зазвичай дослідники у цій сфері зосереджуються насамперед на використанні різноманітних виборчих технологій, політичному маркетингу, оминаючи увагою зміни у самих політичних інститутах під впливом медіафактора. Очевидно, що у результаті заборони проросійських політичних партій внаслідок російської збройної агресії проти України нас очікує радикальне

перереформування політичної еліти. Не останню роль у цьому процесі відіграють і медіа. Тому дисертація Д.С. Дроботуна є актуальною, оскільки пропонує інструменти впливу на цей процес.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дисертація є самостійним та комплексним дослідженням процесу трансформації політичної еліти під впливом медіафактора. Структура роботи є логічною, підпорядкованою поставленим дослідницьким завданням. Список використаних джерел повною мірою відображає теоретико-методологічні напрацювання у цій сфері. Основні гіпотези, положення, висновки та рекомендації дисертанта, сформульовані в роботі, є обґрунтованими, відповідають поставленим завданням. Ці положення є результатом наукового дослідження теоретичних підходів до розвитку політичних еліт та переосмислення сучасних реалій медіатизації суспільства. Мета і предмет дослідження повністю відповідають спеціальності, за якою подана дисертація. Цитовані в роботі позиції вітчизняних і зарубіжних авторів мають належні посилання та коректно оформлені відповідно до нормативних вимог.

Достовірність і новизна результатів дисертаційного дослідження.

У представленій дисертації застосовано адекватний меті й завданням теоретико-методологічний інструментарій. У поєднанні з широкою джерельною базою (334 позиції) це дало можливість дисертанту сформулювати висновки, що мають теоретичне і практичне значення.

Дисертацію Д. Дроботуна є підстави вважати вагомим внеском в українську політичну науку, зокрема щодо визначення ролі медіа у становленні політичної еліти України в умовах інформаційного, медіатизованого суспільства. Новизна роботи полягає у тому, що автор обґрунтував необхідність аналізувати медіафактор в пасивному та активному аспектах. У роботі показано, що його вплив має інструментальний характер, ґрунтується на інформаційних технологіях, нових способах впливу на масову свідомість та громадську думку. Автор довів, що

медіачинник впливає на формування й посилення ролі медіаеліт, які виходять за межі «четвертої влади» і визначають особливості розвитку політичних процесів.

У дисертації визначено та проаналізовано чотири моделі зміни еліт: циркуляції потоків; політичного капіталізму; бунту економічних еліт або пробудження регіональних еліт; формування контреліти.

Автором також виділено та детально проаналізовано чотири основних етапи еволюції медіафактора в Україні, які до певної міри збігаються з електоральними циклами.

Повнота викладу основних положень дисертації в опублікованих працях.

За темою дисертації автором опубліковано 13 статей та розділів у монографіях, у тому числі 6 статей у наукових фахових виданнях України з політичних наук, та одна стаття у періодичному виданні зарубіжної держави, індексованому в базі Web of Science. Вони повною мірою відображають результати дослідження дисертанта, відповідають змісту розділів роботи й сформульованим висновкам. Три праці апробаційного характеру опубліковані за результатами участі автора у наукових та науково-практичних конференціях.

Практичне значення роботи. Теоретичні положення і висновки представленого дисертаційного дослідження можуть бути використані у науковій, аналітичній діяльності наукових установ і центрів, у роботі органів публічної влади, громадянських об'єднань, політичних партій, засобів масової інформації. Результати роботи Д.С. Дроботуна можуть бути використані у навчальному процесі, при підготовці програм, підручників і навчальних посібників з політології, порівняльної політології, різних спецкурсів з проблематики елітології, інформаційного суспільства, медіа тощо.

Оцінка ідентичності анотації та основних положень дисертації. Анотація повністю відповідає основним положенням і висновкам дисертації та узагальнює їх зміст і наукову новизну. Анотації українською та англійською мовами за змістом і формою відповідають вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії

та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 №44.

Дотримання здобувачкою вимог академічної доброчесності.

У дисертаційному дослідженні Д.С. Дроботуна містяться всі посилання на використані джерела при цитуванні та викладенні думок інших авторів. У роботі не виявлено ознак академічного плагіату, самоплагіату, фальсифікації та інших порушень, що могло б поставити під сумнів самостійний, оригінальний характер представленого здобувачем наукового дослідження.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності та відповідності встановленим вимогам. Текст роботи логічно структурований, що сприяє послідовному досягненню мети дослідження. У першому розділі дисертації «Теоретико-методологічні підходи до дослідження трансформації політичних еліт» дано розгорнутий аналіз моделей трансформації еліт, до яких автор відносить і люстрацію, що є типовою для поставторитарних режимів. Обґрунтовано доведено, що сучасна теорія еліт існує у двох версіях: неоелітизму (важливість автономії еліт як передумови політичної ефективності, обмеження політичних та соціальних можливостей як результат концентрації влади в руках еліти, егоїзм представників еліти та груп інтересів) та демоелітизму, що вказує на союзи та владні взаємовідносини між елітами та неелітами.

У другому розділі «Медіафактор в умовах медіатизації суспільства» показано еволюцію становлення «четвертої влади», зроблено висновок, що попри низку позитивних моментів медіатизація політики та суспільного життя узалежнила як політиків, так і виборців від своєї логіки створення та поширення інформації, коли основний акцент робиться на персоніфікацію, спрощення (поверховість викладу подій), видовищність та суперництво (поляризацію).

У третьому розділі «Трансформація політичних еліт в Україні під впливом медіафактора» досліджено трансформаційні процеси в елітному середовищі в

пострадянських країнах, і зокрема в Україні. Дисертант доходить висновку, що паралельно з трансформацією політичної еліти під впливом медіафактора змінювався і сам медіафактор: з кожним виборчим циклом до парламенту та використанням нових способів комунікації та мобілізації виборців його роль неухильно зростала. На відміну від усталених демократичних режимів країн Заходу та нових членів Євросоюзу, де роль медіафактора найбільш яскраво проявляється у спорадичних перемогах позасистемних політичних партій чи зростанні популярності популістів, політична система України виявилася досить гнучкою і в черговий раз довела свою життєздатність. Це дало змогу представнику медіаеліти взяти під свій контроль деякі важливі політичні інститути (наприклад, законодавчий орган), що до останнього часу перебували під повною опікою політичної еліти.

Список використаних автором джерел є достатньо повним для розкриття змісту роботи. Здобувач залучив до аналізу і коректно використав актуальні джерела, здебільшого англійськомовні, з проблематики трансформації еліт та медіавпливу на політичні процеси.

Структурно робота складається з анотації українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатку. Обсяг рукопису дисертації – 222 сторінки, список використаних джерел налічує 334 найменування. Дисертація логічно побудована, що дало можливість повно розкрити тему дослідження та виконати поставлені завдання. Зміст наукових праць автора повністю імплементовано у текст. Дисертація оформлена відповідно до вимог нормативних документів МОН України.

Зауваження та дискусійні положення щодо змісту дисертації.

Дисертація Д.С. Дроботуна є самостійним інноваційним дослідженням, характеризується науковою обґрунтованістю і виваженістю, коректністю сформульованих положень і висновків. Проте варто звернути увагу на деякі дискусійні аспекти представленого дисертаційного дослідження.

По-перше. Виділяючи моделі трансформації еліт, автор значною мірою покладається на об'єктивні, кількісні характеристики: вік, партійна приналежність, освіта, професія, майновий стан тощо. Проте в роботі не показано, як ці показники реально впливають на якісні трансформації політичних еліт.

По-друге. Визнаючи велику роль медіафактора у трансформації еліт, дисертант зазначає, що вони одночасно стають і чинником, і наслідком політичної діяльності, метою і засобом політики, невід'ємною складовою політичного процесу (с. 112). Однак у роботі мало уваги приділяється питанням протистояння політиків «четвертій владі», вироблення належних інструментів для спрямування її діяльності задля задоволення суспільно значущих інтересів.

По-третє. Авторська періодизація медіафактора у трансформації політичних еліт України закінчується четвертим етапом, що розпочався в 2019 році. Коли можна розраховувати на його завершення і чи можна спрогнозувати, що буде характерно для п'ятого етапу? На це питання хотілося б почути відповідь здобувача під час захисту дисертації.

Наведені вище дискусійні положення мають рекомендаційний, дискусійний характер і не впливають на загальну високу оцінку дисертації Дроботуна Дмитра Сергійовича.

Висновок. Аналіз дисертаційного дослідження та наукових праць здобувача засвідчує актуальність та новизну представленої роботи. Поставлені у дисертаційному дослідженні мета і завдання успішно виконані. Отримані результати є науково обґрунтованими та достовірними, мають теоретичне і практичне значення та можуть бути застосовані у політичній, науковій та освітній діяльності. Дисертаційна робота Дроботуна Дмитра Сергійовича «Медіафактор у трансформації політичних еліт України» є самостійною та завершеною працею, в якій отримані нові наукові результати, що у сукупності вирішують проблему впливу медіа на сучасні політичні процеси, зокрема формування політичної еліти України.

Отже, представлена до захисту дисертація відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. №40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій» і затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 №44 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», а її автор, Дроботун Дмитро Сергійович, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії у галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 052 «Політологія».

Офіційний опонент:

кандидат політичних наук, доцент

кафедри політичних технологій

Київського національного економічного університету

імені Вадима Гетьмана

О.М. Науменко